

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Juulia Koski-Aho & Milla Tankka

Koulukuraattorin kriisinhallinta

Käytännön opas kriisitilanteisiin

Opinnäytetyö
Kevät 2025
Sosionomi AMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi AMK

Tekijät: Koski-Aho Juulia & Tankka Milla

Työn nimi alaotsikoineen: Koulukuraattorin kriisinhallinta: Käytännön opas kriisitilanteisiin

Ohjaaja: Sainio Pia-Christine

Vuosi:2025

Sivumäärä: 43

Liitteiden lukumäärä:2

Tässä opinnäytetyössä tutkimme koulukuraattorin roolia ja tehtäviä koulun kriisityössä sekä sitä, millaista osaamista kriisityö kuraattoreilta vaatii. Työn tavoitteena oli syventää ymmärrystä koulukuraattorien kriisityöstä ja sen kehittämistarpeista sekä tuottaa käytännönläheinen kriisiopas kuraattoreiden työn tueksi. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen kuraattoripalveluiden kanssa, ja sen pohjana hyödynnettiin kyselytutkimusta ja ryhmähaastattelua.

Tulokset osoittivat, että koulukuraattorin työ on monipuolista ja itsenäistä, ja siinä yhdistyvät oppilaiden tukeminen henkilökohtaisissa asioissa sekä kouluympäristöön liittyvissä kriisitilanteissa. Koulukuraattori toimii usein osana koulun kriisityöryhmää, mutta hänen roolinsa on monesti hankalasti määriteltävissä. Työ edellyttää laajaa kriisiosaamista, nopeaa tilannearviokykyä ja yhteistyötaitoja. Tutkimuksessa ilmeni, että kuraattorien käyttämät kriisisuunnitelmat ja toimintamallit vaihtelivat, ja osa kuraattoreista koki tarpeen yhtenäisille käytännöille.

Työn tuotoksena luotiin kriisiopas, joka tarjoaa konkreettisia työkaluja ja toimintamalleja kuraattorin kriisityöhön. Opas on suunniteltu tukemaan erityisesti uusia kuraattoreita mutta toimii myös muistutuksena ja kehittämisen välineenä kokeneemmille ammattilaisille. Oppaan avulla pyritään helpottamaan koulukuraattorien työtä kriisitilanteissa sekä yhdenmukaistamaan toimintatapoja.

Opinnäytetyö tuo uutta tietoa koulukuraattorien kriisityöstä ja korostaa heidän merkitystään koulujen hyvinvointipalveluissa. Työn toivotaan lisäävän arvostusta koulukuraattorien työtä kohtaan sekä edistävän keskustelua kriisityön kehittämisestä osana koulu yhteisöjen arkea.

¹ Asiasanat: kriisityö, koulukuraattori, oppilashuolto, hyvinvointi,

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Social Services

Author/s: Koski-Aho Juulia & Tankka Milla

Title of thesis: School counselor's crisis management: a practical guide to crisis situations

Supervisor(s): Sainio Pia-Christine

Year:2025

Number of pages:43

Number of appendices:2

In this thesis, we examine the role and responsibilities of school social workers in school crisis work and the competencies required for effective crisis management. The aim of the study was to deepen the understanding of school social workers' crisis work, identify areas for development, and produce a practical crisis guide to support their work. The study was conducted in collaboration with the wellbeing services County of South Ostrobothnia, utilizing a survey and group interviews as its foundation.

The findings revealed that the work of a school social worker is versatile and independent, combining support for students in personal matters with handling crisis situations within the school environment. School social workers often operate as part of the school crisis team, but their role is frequently difficult to define. The work requires extensive crisis management skills, rapid situational assessment capabilities, and strong collaboration skills. The study also found variation in the crisis plans and procedures used by social workers, with some expressing a need for standardized practices.

As an outcome of the study, a crisis guide was developed, offering concrete tools and models for school counsellors crisis work. The guide is designed to support particularly new school social workers but also serves as a reminder and development tool for more experienced professionals. The guide aims to facilitate the work of school social workers in crisis situations and to standardize practices.

This thesis provides new insights into the crisis work of school social workers and highlights their importance in school wellbeing services. It is hoped that the study will increase appreciation for the work of school social workers and promote discussion about the development of crisis work as part of the everyday life of school communities.

¹ Keywords: crisis work, school counselor, student welfare services, wellbeing

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 KRIISIEN LUOKITTELU JA KRIISIREAKTION VAIHEET	9
2.1 Kriisit: Kehitys-, elämäntilanne- ja traumaattiset kriisit.....	9
2.2 Kriisireaktion vaiheet ja käsittely.....	9
2.3 Kriisireaktion etenemisen vaiheet.....	10
3 LASTEN JA NUORTEN KRIISIT	13
3.1 Lapsen ja nuoren tukeminen kriisissä – kehitystason mukainen tuki ja viestintä..	14
3.2 Lapsen ja nuoren kriisitilanteet – vaikutukset ja tukemisen merkitys.....	15
4 KRIISITYÖ	18
4.1 Kohtaamisen merkitys ja kriisiavun periaatteet	18
4.2 Kriisien ennaltaehkäisy.....	19
4.3 Tehokas turvallisuusviestintä ja ennakoiva suunnittelu	21
4.4 Psykologinen jälkipuinti, menetelmät ja käyttö kriisien käsittelyssä.....	22
4.5 Psykoedukaatio	23
5 KOULUKURAATTORIN MERKITYS KRIISINHALLINNASSA	24
5.1 Koulukuraattorin rooli kriisityössä	24
5.2 Koulukuraattorin rooli koulun kriisityöryhmässä	24
5.3 Kriisityön haasteet ja työhyvinvointi.....	25
6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET, TOTEUTUS JA MENETELMÄT	27
6.1 Tavoitteet	27
6.2 Toteutus ja aikataulu	27
6.3 Aineistonkeruumenetelmät ja analysointi	28
6.4 Eettisyys.....	29
6.5 Toiminnallinen kehittämistyö	30

6.6	Oppaan laadinta, tavoitteet ja palaute	31
7	TULOKSET	32
7.1	Ryhmähaastattelun tulokset	32
7.2	Webropol-kyselyn tulokset	33
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	40

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1 Kriisireaktion vaiheet. Koski-Aho & Tankka, (soveltaen, Hammarlund, 2004.) ..11	
Kuva 2 Yhdessä yhteistyöllä -toimintamalli. (Seinäjoen kaupunki, i.a).....16	
Kuva 3 Koski-Aho & Tankka, koulukuraattorin kriisityö, kysely (2024).....34	

1 JOHDANTO

Erilaiset kriisitilanteet ja niiden vaikutukset ovat yhä useammin esillä koulujen arjessa, ja niillä on merkittäviä seurauksia sekä yksittäisille oppilaille, että koko kouluyhteisölle. Kriisit voivat vaihdella yksilöllisistä haasteista kouluyhteisön laajempiin kriiseihin, kuten onnettomuuksiin, väkivaltatilanteisiin tai luonnonkatastrofeihin. Koulukuraattorit ovatkin usein ensimmäisiä, jotka kohtaavat oppilaiden kriisit. Kriisissä kuraattorin tehtävänä on auttaa yksittäisiä oppilaita, mutta myös tukea koko kouluyhteisöä yhdessä koulun kriisityöryhmän kanssa.

Kriisityön merkitys on kasvanut viime vuosina ja sitä on tärkeää tutkia, jotta voidaan lisätä tietoa sekä parantaa ammattitaitoa vaativissa tilanteissa. Kriisityö on äärimmäisen tärkeää ihmisen hyvinvoinnin sekä psyykkisen jaksamisen kannalta sekä auttaa käsittelemään tunteita ja jatkamaan elämää kriisin jälkeen. Työssämme perehdymme kriisityön teoriaan sekä sen erityispiirteisiin kouluissa. Tutkimme myös koulun sekä koulukuraattorin kriisityön kehittämistarpeita ja haasteita sekä työhyvinvointia kriisityön keskellä.

Opinnäytetyömme tuotoksena on koulukuraattoreille suunnattu kriisiopas. Ajankohtaisen kriisioppaan kehittäminen on tarpeellista, sillä selkeästi määritellyt toimintamallit auttavat koulukuraattoreita toimimaan kriisityössään johdonmukaisesti. Oppaalla toivomme erityisesti helpottavamme uusien koulukuraattoreiden astumista äkillisiin kriisitilanteisiin.

Opinnäytetyömme yhteistyötahona toimii Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen kuraattori-palvelut, jotka tarjoavat sosiaalihuoltoa kouluissa ja oppilaitoksissa nuorten hyvinvoinnin tueksi. Yhteistyön tuloksena Etelä-Pohjanmaan kuraattorit saavat käyttöönsä kriisioppaan, joka tukee kuraattoreiden työtä kriisitilanteissa. Opas tarjoaa käytännön työkaluja ja toimintamalleja, jotka auttavat kuraattoreita vastaamaan yksilö- ja yhteisötason kriiseihin sekä yhdenmukaistavat toimintatapoja alueella.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksillä pyrimme rajaamaan ja käsittelemään valitsemaamme aiheita. Tutkimuskysymyksemme ovatkin: Mikä on koulukuraattorin rooli ja tehtävät koulun kriisityössä? Millaista osaamista koulukuraattorin työ vaatii? Tutkimuskysymysten avulla suuntaamme tutkimustamme sekä oppaan luomista. Pyrimme vastaamaan

näihin kysymyksiin tuomalla esiin kriisityön teoriaa sekä luomalla kriisityön oppaan. Tavoitteemme opinnäytetyölle on tuottaa selkeä opas sekä laajasti teoriaa kriisityöstä.

Oppaamme on tarkoitus olla mukana koulukuraattoreiden työssä auttamassa selkeyttämään kriisityön etenemistä sekä luomaan yhteisiä suuntaviivoja. Toivomme oppaan olevan hyödyllinen sekä pitkän työuran tehneille koulukuraattoreille, että uusille koulukuraattoreille. Uusille koulukuraattoreille opas voi toimia tukipilarina kriisityössä ja pidemmän uran tehneille muistutuksena ja mahdollisuutena kehittyä. Kriisityötä ja erityisesti kouluympäristössä tapahtuvaa kriisityötä on tärkeää tutkia, sillä siitä tehtyjä tutkimuksia löytyy vain rajatusti. Tarkoituksemme on tuottaa uutta tietoa ja syventää tietämystä koskemaan erityisesti koulukuraattorin tekemää kriisityötä.

Kallio (2021) on tutkinut koulukuraattorien roolia oppilaiden kriisitilanteiden tukemisessa, ja hänen tutkimuksessaan tuodaan esiin, että koulukuraattorit ovat usein ensimmäisiä ammattilaisia, jotka kohtaavat oppilaita vaikeissa elämäntilanteissa. Heidän tehtävänä on tarjota tukea sekä yksilö- että yhteisötasolla. Kallion (2021) mukaan koulukuraattorit tarvitsevat monipuolista osaamista erityisesti tunteiden ja sosiaalisten ongelmien käsittelyssä, jotta he voivat tarjota tehokasta tukea kriisitilanteissa.

2 KRIISIEN LUOKITTELU JA KRIISIREAKTION VAIHEET

2.1 Kriisit: Kehitys-, elämäntilanne- ja traumaattiset kriisit

Kriisi on usein äkillinen ja järkyttävä tapahtuma, mutta se voi syntyä myös useista kuormittavista asioista tai muuttuvasta elämäntilanteesta. Pohjolan-Pirhonen, Poutiainen, Samulin, (2007, s. 13) ovat luokitelleet kriisejä kehitys- ja elämäntilannekriiseiksi sekä traumaattisiksi kriiseiksi. Kehitys- ja elämäntilannekriiseihin kuuluvat muutokset elämäntilanteessa, kuten siirtyminen eläkkeelle tai lapsen synnyttäminen. Kehityskriiseihin ei välttämättä liity äkillistä tapahtumaa, vaan niihin voidaan valmistautua sekä niistä ollaan jo tietoisia. Pohjolan-Pirhonen ym. (2007, s. 13)

Pohjolan-Pirhonen ym. (2007, s. 14) kertoo traumaattisen kriisin syntyvän traumatisoivasta tapahtumasta, joka aikaansaa traumaattista stressiä. Traumaattisen kriisin aiheuttama tapahtuma on ennustamaton ja tulee usein yllättäen, jolloin ihminen ei siihen osaa varautua. Traumaattisia tilanteita tai kriisejä aiheuttavia tapahtumia voivat olla Cullberg (1991) mukaan Pohjolan-Pirhonen ym. mainitsemana läheisen menettäminen, laitokseen, kuten sairaalaan joutuminen, keskenmeno, ihmissuhdeongelmat, sosiaalinen häpeä, työn päättyminen tai onnettomuudet. Pohjolan-Pirhonen ym. (2007, s. 15) jaottelee traumaattisen kriisin kahteen alaryhmään, 1- ja 2-tyypin traumaan. 1-tyypin traumassa tapahtuma on yksittäinen, kerran tapahtunut tilanne, kun taas 2-tyypin traumassa kyse on toistuvasta ja pitkäaikaisesta trauman kokemuksesta, esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö tai koulukiusaaminen.

2.2 Kriisireaktion vaiheet ja käsittely

Terveyskylän (2024) artikkelin mukaan kriisireaktio on luonnollinen ja tavallinen tapa reagoida shokkiin ja äkillisiin järkyttäviin tapahtumiin, auttaen käsittelemään tapahtunutta ja sopeutumaan siihen. Reaktio etenee vaiheittain, sillä mieli ei aina ole heti valmis kohtaamaan koko tilannetta. Kriisireaktio tukee tunteiden käsittelyä ja mahdollistaa elämäntilanteen uudelleenarvioinnin. Ymmärrys kriisireaktion vaiheista voi auttaa ymmärtämään omia ja läheisten reaktioita sekä käytöksessä tapahtuvia muutoksia. Hammarlund (2004, s. 99) mainitsee kriisireaktiot voitavan yksinkertaistaa eri vaiheiksi, mutta on tärkeää ymmärtää,

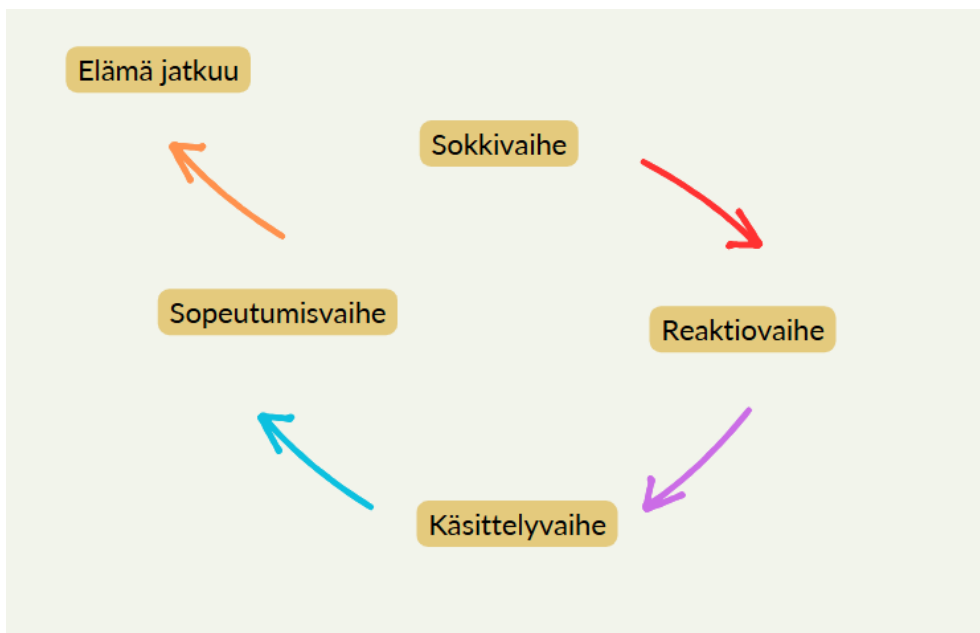
että kriisin käsittely ei aina seuraa tarkkoja sääntöjä, ja vaiheet voivat limittyä. Tämä jaottelu voi kuitenkin auttaa tilanteen ymmärtämisessä ja käsittelyssä.

Kriisireaktion vaihteita ovat sokkivaihe, reaktiovaihe, korjaus tai käsittelyvaihe sekä sopeutumis- tai uudelleensuuntautumisvaihe. Terveyskylän artikkelissa (2021) kerrotaan sokkivaiheen alkavan heti kriisin jälkeen, jolloin henkilö ei välttämättä pysty ymmärtämään tapahtunutta ja voi jopa kieltää sen. Reaktiot voivat olla hyvin erilaisia, sillä osa voi kokea täydellistä lamaantumista, kun taas toiset toimivat automaattisesti ja estävät tunteidensa ilmaisun.

Hammarlundin (2004, s. 93) mukaan kriisin ensimmäinen merkki voi olla epätodellisuuden tunne. Uhkakriisissä sokkivaihe kestää muutamista minuuteista useisiin päiviin, menetyskriisissä jopa viikon, ja vastuukriisissä se on harvinaisempi. Reaktiovaiheessa henkilö voi vältellä tunteitaan, ja vaikeat tunteet voivat johtaa suruun tai masennukseen, jos tukea ei ole. Käsittelyvaiheessa henkilö integroi tapahtuman elämäänsä, ja kriisin jälkeinen uudelleensuuntautuminen voi kestää useita kuukausia. Jos käsittely ei etene, voi olla tarpeen hakea ammattiapua.

2.3 Kriisireaktion etenemisen vaiheet

Alla olevassa kuvassa 1 havainnollistetaan kriisin käsittelyn eri vaihteita soveltaen Hammarlundin (2004) teosta, jonka mukaan kriisireaktio etenee neljän eri päävaiheen kautta. Ensimmäisenä kuvassa punaisella nuolella merkittynä on **sokkivaihe**, joka on ensimmäinen kriisireaktio ja herättää äkillisen stressireaktion. Seuraavana violetilla nuolella kuvattuna on **reaktiivaihe**, joka voi sisältää voimakkaita emotionaalisia kokemuksia. Reaktiovaiheen jälkeen siirrytään käsittelyvaiheeseen, joka on kuvassa havainnollistettu sinisellä nuolella. **Käsittelyvaiheessa** henkilö alkaa päästämään irti traumaattisista ajatuksista sekä hyväksymään trauman osaksi elämää. Viimeisenä kriisireaktion vaiheena on sopeutumisvaihe, joka on kuvassa oranssilla nuolella kuvattu vaihe. **Sopeutumisvaihe** siirtää kriisireaktion päätökseensä, jonka jälkeen elämä voi jatkua. Tässä osiossa kerromme syvemmin kriisireaktion vaiheista kuvan havainnollistamana.

Kuva 1 Kriisireaktion vaiheet (soveltaen, Hammarlund, 2004.)

Sokkivaiheeseen voivat liittyä tapahtuman kieltäminen, tunteiden tukahduttaminen, epätodellinen olo tai voimakkaat tunteet kuten huutaminen, itku ja paniikki. Sokkivaiheessa jokin voimakas stressitekijä, kuten väkivalta, voi johtaa ihmisen sokkiin, jossa ihminen ei hallitse tunteitaan tai käytöstään. Sokki on muuttunut tietoisuuden tila, jossa tunteet lukkiutuvat ja tapahtunutta on vaikea käsitellä, mikä luo emotionaalista etäisyyttä ja epätodellisuuden tunnetta. Hammarlund (2004, s. 102) mainitsee, että jos sokkivaihe pitkittyy, se voi johtaa myöhemmin psyykkisiin ongelmiin. Sokissa voi ilmetä myös paniikkia ja hämmennystä, jotka estävät tunneyhteyden todellisuuteen.

Sokin jälkeen seuraa reaktiovaihe, jossa piilevät tunteet nousevat pintaan ja henkilö alkaa käsitellä tapahtumaa, etsien järjestystä sekasortoisessa tilanteessa. Tämä vaihe voi sisältää tulevaisuudenmenetystä, masennusta, syyllisyyttä ja pelkoa sekä traumaattisten kokemusten uudelleen elämistä. Hammarlund (2004, s. 102) esittää oireiden olevan esimerkiksi väsymys, ahdistus, masennus, aggressiivisuus, ruumiilliset oireet ja jopa itsemurhan vaara. Vaikka tunteiden käsittely on vaikeaa, ne ovat tärkeitä tapahtuman merkityksen ymmärtämisessä ja eheytyemisessä, ja auttajan tarjoama tieto, voi tuoda helpotusta ja vahvistaa kokemuksen merkityksellisyyttä.

Reaktiovaiheen jälkeen alkaa korjaus-/käsittelyvaihe, jossa trauma käsitellään aktiivisesti ja traumaattiset ajatukset vähenevät. Hammarlund (2004, s. 103) arvelee tämän vaiheen mahdollistavan rajoittavien sopeutumismallien hylkäämisen ja tapahtuman jäämisen vähitellen taakse. Terveyskylän (2021) artikkelissa osoitetaan kriisin käsittelyvaiheessa tapahtuman hyväksyttävän todellisuutena, ja henkilö alkaa kohdata sen kaikki ulottuvuudet. Tunnelmaisuus, kuten keskusteleminen tai musiikin kuunteleminen voivat edistää toipumista. Korjaus-/käsittelyvaiheeseen voi liittyä muisti- ja keskittymisvaikeudet, ärtyneisyys ja sosiaalista vetäytymistä.

Kriisireaktion viimeinen vaihe on sopeutumis-/uudelleen suuntautumisen vaihe. Hammarlund (2004, s. 103) havaitsee kriisin aiheuttaman tapahtuman integroituneen osaksi elämää, tuskan muuttuvan muistoksi ja vaikean asian jäävän taakse. Terveyskylän sivustolla (2021) painotetaan, että vaikka tuska saattaa ajoittain nousta pintaan, elämässä voi jälleen löytää iloa ja toivoa tulevaisuuteen. Suru ja ahdistus eivät enää hallitse jatkuvasti, ja ihminen voi vähitellen sallia itselleen pieniä ilon ja armollisuuden hetkiä. Elämä etenee näin kohti uusia kokemuksia.

3 LASTEN JA NUORTEN KRIISIT

Kriisi voi olla monille lapsille ja nuorille erityinen ja vaikea kokemus, ja heidän reaktionsa riippuvat pitkälti heidän kehitystasonsa ja henkilökohtaisista kokemuksistaan. Punaisen ristin (2024) julkaisussa todetaan, ettei lapsella ole vielä elämäkokemuksen tuomaa varmuutta siitä, että vaikeuksista voi selviytyä. Tästä syystä läheisten aikuisten tapa kohdata järkyttävät tapahtumat ja heidän tarjoamansa tuki ovat hänelle erityisen merkityksellisiä.

Punaisen Ristin (2024) mukaan pienemmillä lapsilla on rajalliset keinot käsitellä kriisitilanteita kehitystasonsa vuoksi, ja heidän reaktionsa voivat perustua läheisten aikuisten tunteisiin ja käyttäytymiseen. Lapsi ei välttämättä keskity itse tapahtumaan, vaan reagoi aikuisten pelkoon tai stressiin, mikä voi herättää huolta tai pelkoa. Traumaterapiakeskuksen (i.a) mukaan lasta tulee auttaa erottamaan tosiasiat huhuista sekä mielikuvituksen luomista käsityksistä luomista käsityksistä. Lapsen käyttäytyminen voi muuttua, ja hän voi osoittaa esimerkiksi aggressiivisuutta tai vetäytyä. Reaktiot voivat ilmetä myös muutoksina leikeissä, koulunkäynnissä, unitottumuksissa tai ruokahalussa. Traumaterapiakeskus (i.a) painottaa, että lasten mieliala ja reaktiot voivat vaihdella, ja hämmennys voi kohdistua sekä tapahtuneeseen että omiin tunteisiin, jotka voivat ilmetä vasta myöhemmin. Punaisen ristin (2024) mukaan joissakin tapauksissa lapsi voi jatkaa tavallisia puuhiaan lähes normaalisti. Traumaterapiakeskus (i.a) mainitsee, että lasta tulisi rohkaista ilmaisemaan tunteitaan itselleen luonnollisella ja ikätasolle sopivalla tavalla, kuten puhumalla, kirjoittamalla, piirtämällä tai leikkimällä.

Punaisen Ristin (2024) mukaan nuoret ymmärtävät kriisitilanteet monimutkaisemmalla tavalla kuin lapset, mutta eivät silti täysin samalla tavalla kuin aikuiset. He voivat kokea voimakkaita tunteita, kuten surua, syyllisyyttä ja häpeää. Traumaterapiakeskuksen (i.a) mukaan liiallinen uutistarjonta voi lisätä nuorten ahdistusta ja avuttomuuden tunnetta. Kriisi voi herättää syvää toivottomuutta ja epävarmuutta, ja nuori saattaa kokea maailman muuttuneen pysyvästi. Tämä voi johtaa käyttäytymismuutoksiin, kuten riskinottoon, itsetuhoisuuteen, aggressiivisuuteen, eristäytymiseen tai kiinnostuksen menettämiseen koulunkäynnistä ja harrastuksista. Punainen risti (2024) esittää, että kriisi voi heikentää nuoren keskittymiskykyä ja osallistumista eri aktiviteetteihin

3.1 Lapsen ja nuoren tukeminen kriisissä – kehitystason mukainen tuki ja viestintä

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL, 2024) julkaisun mukaan lapsilla on erityisen suuri riski joutua vakavan trauman uhriksi, ja mitä nuorempi lapsi, sitä tärkeämpi on hänen arjessaan mukana olevien läheisten rooli. Läheisten tarjoama tuki auttaa lasta ymmärtämään tapahtunutta, kehittämään selviytymiskeinoja ja suojaa häntä pitkäaikaisilta traumaattisilta vaikutuksilta.

Lapsille ja nuorille kertominen kriiseistä vaatii ikätasolle sovitettua viestintää, joka huomioi heidän kehityksellisen ymmärryksensä sekä tunteiden käsittelyn valmiudet. Punainen risti (2024) tuo esiin, kuinka pienemmille lapsille (alle kouluikäiset) tulee antaa tietoa hyvin yksinkertaisessa ja selkeässä muodossa. Kriisistä ei tarvitse kertoa kaikkia yksityiskohtia, vaan keskittyä perusasioihin. On tärkeää korostaa, että lapsi on turvassa. Fyysinen läheisyys ja rauhoittava puhe auttavat tukemaan lapsen turvallisuuden tunnetta. Liialliset yksityiskohdat voivat hämmentää tai pelottaa lasta. Tieto tulee pitää mahdollisimman neutraalina. Erikssonin ja Arnkilin (2012 s. 31-33) oppaassa painotetaan, että huoli tulee ottaa puheeksi ja yhdistää tuki ja kontrolli niin, että lapselle välittyy sekä turvan tunne että ymmärrys tilanteesta hänen ikätasonsa mukaisesti.

Nuorille koululaisille kriisitilanne tulee selittää lapsen kehitystasoa vastaavasti. Heidän kanssaan tulee käyttää sanoja, jotka ovat heille tuttuja, ja vastata kysymyksiin rehellisesti, mutta kuitenkin lapsen tasoisesti. Punaisen ristin (2024) mukaan leikki-ikäiset ja nuoremmat lapset saattavat täyttää tiedonpuutteita mielikuvituksellaan. On tärkeää selittää, ettei kriisi ole lapsen syytä, ja korjata mahdolliset väärinkäsitykset. Nuorten kanssa kannattaa pitää yllä turvallisia rutiineja sekä antaa lapselle tilaa kysyä ja kertoa omista ajatuksistaan. Aikuisen tulee varmistaa, että lapsi saa olla lähellä ja tuntea olonsa turvalliseksi.

Nuoret puolestaan kaipaavat enemmän tietoa ja ymmärrystä siitä, mitä tapahtuu. He voivat saada tietoa esimerkiksi kavereilta tai sosiaalisesta mediasta, joten on tärkeää keskustella heidän kanssaan tapahtumista avoimesti ja antaa selkeää sekä luotettavaa tietoa. Punaisen Ristin (2024) julkaisussa huomautetaan aikuisten tulevan olla valmiita kuuntelemaan ja keskustelemaan nuoren kanssa. Keskustelun käynnistäminen voi olla helpompaa, jos samalla tehdään jotain muuta, kuten kotitöitä tai harrastuksia. Nuorelle tulee antaa tuntea

surua, pelkoa tai vihaa ilman, että hänen odotetaan olevan vahva. Nuoren tunteet tulee hyväksyä ja aikuisten on oltava tukemassa häntä niiden käsittelyssä. Nuoria on autettava löytämään tapoja käsitellä tilannetta ja jatkaa arjen rutiinien ylläpitämistä. Tämä voi auttaa vahvistamaan tunnetta siitä, että hänellä on merkitystä ja kontrollia tilanteessa.

3.2 Lapsen ja nuoren kriisitilanteet – vaikutukset ja tukemisen merkitys

Vanhempien ero voi olla merkittävä kriisi lapselle, sillä se voi vaikuttaa hänen kehitykseensä ja hyvinvointiinsa. Poijula (2007, s. 235) korostaa, että vanhempien on tärkeää asettaa lapsen etu etusijalle ja käsitellä tunteensa kypsästi, sillä tämä vähentää lapsen riskiä kehitysvaikeuksiin. Lapsen ensireaktiot eroamiseen voivat vaihdella iän mukaan, ja jos lapsen käytös muuttuu merkittävästi, kuten koulumenestyksen heikkeneminen tai masennusoireet, ammatillinen tuki on tarpeen (Pojjula, 2007 s. 236).

Toinen perheessä tapahtuva kriisi voi olla perheväkivalta, joka on aina haitallista lapselle. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL, 2024) huomauttaa, että väkivalta voi ilmetä fyysisenä, henkisenä tai seksuaalisena väkivaltana, ja se voi vaikuttaa lapsen kehitykseen, itsetuntoon ja käyttäytymiseen. Lapsi voi peitellä väkivaltaa häpeän tai pelon vuoksi, mikä voi johtaa tulevaisuudessa väkivaltatilanteisiin joko uhrina tai tekijänä. Väkivallan kierre on tärkeää katkaista, jotta haitalliset käyttäytymismallit eivät siirry eteenpäin.

Läheisen menettäminen on myös yksi mahdollinen kriisi lapselle. Mieli Ry (2023) korostaa, että lapselle tulee tarjota turvaa ja läheisyyttä sekä mahdollisuus käsitellä surua ikätasoisesti. Lapsi voi käsitellä suruaan esimerkiksi piirtämällä tai leikkien kautta, ja hänelle tulee selittää kuolema selkeästi, jotta hän ei täyttäisi tiedon puutteita mielikuvituksellaan. Lapsen surun käsittelyssä voidaan tukea läheisten, vertaisryhmien tai ammattilaisten avulla (Mieli Ry, 2023).

Kiusaaminen on yksi yleisimmistä kriiseistä, joka aiheuttaa syvää vaikutusta kiusatuille. Poijula (2007, s. 245, 246) toteaa, että kiusaaminen perustuu epätasaväkisyyteen, jossa kiusaajalla on enemmän valtaa, ja se voi aiheuttaa ahdistusta, heikkoa itsetuntoa ja jopa itsetuhoisia ajatuksia. Kiusaamisen vaikutukset voivat jatkua pitkään kiusaamisen jälkeen, erityisesti ilman positiivisia kaverisuhteita. Poijula (2007, s. 246) korostaa, että kiusaamiseen on puututtava koulun, luokan ja yksilön tasolla. Koulun on oltava valmistautunut

ehkäisemään kiusaamista kirjallisilla toimintamalleilla. Kuvassa 2 on kuvattuna Seinäjoen Kaupungin Yhdessä yhteistyöllä- toimintamalli, joka korostaa turvallisten rutiinien, tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua sekä konfliktien rakentavaa ratkaisua.

Kuva 2 Yhdessä yhteistyöllä -toimintamalli. (Seinäjoen kaupunki, i.a).

Esimerkki kriisitilanteesta koulussa voi olla myös oppilaan tai opettajan kuolema. Hammarlund (2004, s. 232) painottaa, että tiedon välittämisen tulee olla huolellista ja tarkkaa. Tiedonannon tulee tapahtua oppilaille tutun henkilön, kuten opettajan tai rehtorin toimesta. Tiedonannon jälkeen oppilaille tulee antaa aikaa käsitellä tietoa ja tunteitaan, ja tukea on järjestettävä psykologin tai kuraattorin kautta. Hammarlund (2004, s. 232,236) korostaa, ettei oppilaita saa jättää yksin tiedonannon jälkeen, vaan heidän tukemisestaan tulee huolehtia. Muistohetket ja rituaalit voivat auttaa oppilaita käsittelemään surua ja tarjoavat turvallisen tavan ilmaista tunteita.

Kriisin jälkeen koulu yhteisön turvallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa arjen rutiineilla ja aikuisten läsnäololla. Mieli Ry (2024) korostaa, että ennakoitavat koulupäivät, ryhmäyttäminen ja arvostava kohtaaminen luovat oppilaille kokemuksen huolenpidosta. Koulussa

tulee tarjota mahdollisuuksia avun hakemiseen ja tukea myös selviytymiskeinojen käytössä. Näin oppilaat voivat kokea, ettei heidän tarvitse kohdata kriisiä yksin.

4 KRIISITYÖ

Psykkisiin traumoihin kohdistuva tutkimus on laajentunut ja saanut uuden suunnan viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana. 1960-luvulla alettiin ymmärtää, että käsittelemätön suru voi olla merkittävä riskitekijä sairauksille. Hammarlund (2004, s. 28) kertoo, että 1970-luvulla kiinnostus väkivallan aiheuttamiin traumoihin kasvoi, ja 1980-luvulla tutkimus keskityi erityisesti perheväkivaltaan ja yhteiskunnalliseen väkivaltaan. 1990-luvulla psykotraumatologia vakiintui tieteen alana, ja aiempia tutkimuksia on toistettu uusilla arviointimenetelmillä. Kuitenkin tutkimus on pääasiassa keskittynyt trauman hoitoon, eikä ennaltaehkäisyyn ja sen seurauksiin ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Viimeisten vuosikymmenten aikana on myös kasvanut tarve psykiatrisoida aikaisemmin normaaleina pidettyjä reaktioita.

4.1 Kohtaamisen merkitys ja kriisiavun periaatteet

Hammarlund (2004, s. 36) korostaa, että yksinäisyyden tunne ja omien ajatusten kanssa yksin jääminen estää ihmistä vaikean kokemuksen jälkeen löytämästä itseään uudelleen. Tällaisessa tilanteessa tarvitaan toinen ihminen, joka kuuntelee ja auttaa tuntemaan mielekkyyttä sekä vahvistaa elämänhallinnan tunnetta.

Hammarlundin (2004, s. 62) näkemyksen mukaan kriisiavun tärkein periaate on rohkaista kriisiin joutunutta aktivoimaan omat voimavaransa. Auttajan täytyy harkita tarkkaan, miten hän keskustelee kriisiin joutuneen kanssa. Hammarlund (2004, s. 62) korostaa, että kriisiapu tarkoittaa tiedon antamista, huolenpidon osoittamista ja ajan antamista. Tällä tavoin saadaan epätodellinen tuntumaan ymmärrettävältä ja todelliselta. Kriisissä olevalle on tärkeää kertoa selkeästi tapahtunut, mihin siitä edetään ja mitä on suunniteltu. Kriisissä olevaa on myös tiedotettava erilaisista psyykkisistä reaktioista, kuten siitä, milloin sokki laukeaa. On tärkeää ilmaista asiat lyhyesti, mielellään kirjallisesti.

Kriisiin joutuneen on tärkeää saada puhua kokemuksistaan silloin, kun hän itse on siihen valmis. Työntekijän tulisi välttää perinteisiä lohduttavia fraaseja ja pyrkiä puhumaan matalalla, rauhallisella äänellä Hammarlund (2004, s. 66) korostaa. Varovainen kosketus voi auttaa, mutta työntekijän tulee kunnioittaa henkilökohtaisia rajoja. On hyvä välttää turhaa stressiä tai häiriöitä ja työntekijän tulee näyttää hyväksyntää hänen reaktioilleen. Ole läsnä

ja kuuntele, jotta kriisiin joutunut tuntee itsensä nähdyksi ja kunnioitetuksi. Häntä tulee kannustaa käyttämään omia voimavarojaan, ja kriisiavustajan tehtävä on tukea ja odottaa, kunnes hän löytää oman tiensä eteenpäin. Hammarlund (2004, s. 66) korostaa, että on myös tärkeää tunnistaa ja hyväksyä omat rajansa auttajana sekä valmistautua siihen, että kriisi voi koskettaa myös itse auttajaa. Tämän tiedostaminen auttaa säilyttämään tasa-painon ja tehokkuuden auttamistyössä.

4.2 Kriisien ennaltaehkäisy

Kriisejä voidaan joissain tilanteissa ennaltaehkäistä kiusaamisen ehkäisyn kautta luomalla turvallinen, tukeva ja positiivinen ilmapiiri, jossa kiusaaminen ei ole hyväksyttävää ja jossa kaikki jäsenet kokevat itsensä arvostetuiksi. Masiello ym. (2013, s. 63–65) kertovat, että lapsuuden ja nuoruuden aikana koetulla kiusaamisella on kielteisiä psykologisia vaikutuksia, erityisesti koska tämä traumaattinen kokemus on usein suhteellisen pysyvä ajan myötä. Kiusatuksi joutuneet lapset kokevat verrattuna muihin ikätovereihinsa useita psykologisia ongelmia, kuten ahdistusta ja stressiä, heikkoa itsetuntoa ja -arvostusta, masennusoireita, yksinäisyyttä ja itsesyytöksiä.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon (i.a) julkaisun mukaan kiusaamista voidaan ehkäistä esimerkiksi ryhmäyttämällä, tunteita harjoittelemalla sekä kannustamalla hyvään käytökseen ja vastuuntuntoon. Vastuuntuntoon sisältyy muiden huomioiminen, ympäristöstä huolehtiminen, epäoikeudenmukaisuuteen puuttuminen, heikompien puolustaminen ja toisten auttaminen. Avoimen vuorovaikutuksen ja suvaitsevan toimintakulttuurin luominen on tärkeää, ja kiusaamisesta tulee puhua ennaltaehkäisevästi. On tehtävä selväksi, ettei kiusaamista hyväksytä. Aikuisten jatkuva läsnäolo ja valppaus lasten ja nuorten toiminnassa edistää turvallisuuskulttuuria ja ehkäisee kiusaamista.

Mieli Ry (2022) julkaisussa kerrotaan, että kriisejä voidaan ennaltaehkäistä tukemalla mielenterveyttä, vahvistamalla suojaavia tekijöitä ja vähentämällä riskitekijöitä. Tämä edellyttää toimia niin yksilön, yhteisön kuin rakenteellisen tuen tasolla. Yksilön sisäisten voimavarojen vahvistaminen on keskeistä mielenterveyden tukemisessa. Itsetunnon ja itseluottamuksen vahvistaminen auttaa yksilöä kohtaamaan elämän haasteita.

Mieli Ry (2022) julkaisun mukaan tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen sekä kyky ratkaista ongelmia ja käsitellä ristiriitoja lisäävät resilienssiä. Lisäksi kannustaminen mielenterveyttä tukeviin arjen valintoihin, kuten fyysisestä hyvinvoinnista huolehtimiseen, vahvistaa yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia. Samalla ympäristön ja yhteisön tarjoaman tuen lisääminen on tärkeää. Sosiaalisen tuen vahvistaminen, hyvät perhesuhteet ja hyväksytyksi tulemisen kokemus tukevat mielen hyvinvointia.

Opetushallituksen (i.a) julkaisun mukaan henkilöstön koulutukset ovat osa kriisien ennaltaehkäisyä, sillä ne tukevat ennakoivaa turvallisuusajattelua ja kehittävät henkilöstön turvallisuustietoisuutta ja -taitoja. Perehdytyksen ja turvallisuuskoulutuksen avulla henkilöstö saa valmiuksia tunnistaa ja arvioida riskejä sekä toimia kriisitilanteissa. Kohdennetut koulutukset eri rooleissa toimiville, kuten turvallisuusvastaaville, kriisityöryhmän jäsenille ja opiskelijahuollon työntekijöille, varmistavat, että heillä on tehtäviensä edellyttämä osaaminen. Lisäksi jatkuva täydennyskoulutus ja riskien arvioinnin päivittäminen ovat keskeisiä tekijöitä kriisien ehkäisyssä. Ne auttavat henkilöstöä pitämään turvallisuusosaamisensa ajan tasalla ja toimimaan tehokkaasti myös muuttuvissa tilanteissa.

Hyvinvoiva ja yhteisöllinen ympäristö voi toimia suojamuurina kriisejä vastaan, koska se luo pohjan luottamukselle, avoimuudelle ja yhteisön tuelle. Dillon (2015, s. 245–246) osoittaa, että kun kouluissa on vähemmän pelkoa ja ahdistusta, jokainen koulu yhteisön jäsen tuntee olonsa paremmaksi ja turvallisemmaksi. Pelon ja ahdistuksen väheneminen saa ihmiset tuntemaan olonsa kotoisaksi ja mahdollistaa sen, että he voivat olla omia itsejään. Perinteisiin koulukäytäntöihin sisältyvän pelon vähentäminen luo paremmat edellytykset oppilaiden jo olemassa olevan empatian vahvistamiselle. Turvallinen ja varma olo rohkaisee yhteistyöhön ja vähentää itsekeskeisyyttä. Kun huoli turvallisuudesta poistuu, ihmiset voivat vapauttaa huomionsa ympäristönsä muihin puoliin. Dillon (2015, s. 245–246) mainitsee, että turvallisuuden tunne mahdollistaa leikkimisen, kokeilemisen ja oppimisesta nauttimisen. Ihmiset pystyvät olemaan parhaimmillaan ja saavuttamaan potentiaalinsa, kun heidän ei tarvitse murehtia asemastaan tai paikastaan yhteisössä. Pelon ja ahdistuksen poistaminen kouluympäristöstä ei ainoastaan tee kouluista pelottomia paikkoja, vaan ne muuttuvat luonnostaan paremmiksi oppimisympäristöiksi, koska ihmiset käyttäytyvät eri tavalla tällaisessa ilmapiirissä.

4.3 Tehokas turvallisuusviestintä ja ennakoiva suunnittelu

Selkeä ja ennakoitava viestintä sekä ennalta suunnitellut toimintatavat tekevät yllättävistä ja kiireellisistä tilanteista helpommin hallittavia. Toimiva turvallisuusviestintä mahdollistaa keskustelun, kysymykset sekä palautteen. Opetushallitus (i.a.) mainitsee artikkelissaan turvallisuusviestinnän parhaana tavoitteena olevan ennaltaehkäisy, jota toteutetaan tiedottamisen, koulutuksen ja muiden viestintäkeinojen avulla. Turvallisuusviestintä auttaa minimoimaan onnettomuusriskejä sekä vähentää niiden todennäköisyyttä ja mahdollisia negatiivisia seurauksia.

Viestintä on tärkeä osa oppilaitoksien turvallisuussuunnittelun kokonaisuutta. Opetushallituksen (i.a) mukaan onnistunut turvallisuus – ja kriisiviestintä edellyttää toimivia viestinnän perusrakenteita. Erityistilanteiden viestintää ei kuitenkaan voi täysin ennakoida. Hyvin toimiva päivittäinen viestintä ja ennalta mietityt toimintatavat helpottavat odottamattomissa tilanteissa, jotka vaativat kiireellistä viestintää.

Jokaisella oppilaitoksella on turvallisuussuunnitelma, jossa esitetään, kuinka tiedonkulku varmistetaan mahdollisissa häiriötilanteissa toimintayksikön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä viranomaisten välillä. Suunnitelmassa annetaan ohjeet myös siitä, miten tiedotetaan toimintayksikön turvallisuuteen liittyvistä asioista medialle. Opetushallitus (i.a.) painottaa turvallisuusviestinnän linjauksista ja johtamisesta vastaavan sen henkilön, jolla on vastuu myös toiminnan kokonaisuuden johtamisesta. Jos sattuu vakava onnettomuus tai kriisi, tiedotusvastuu on yleensä kunnan sivistystoimen johtajalla tai ammatillisen koulutuksen järjestäjän johdolla. Jotta turvallisuusviestintä on toimivaa, se tarvitsee avointa viestintää sekä tiedon saatavuuden helppoutta.

Porterfield & Carnes (2014, s. 153) painottavat suunnittelun ja harjoittelun olevan ratkaisevasti tärkeitä tehokkaan kriisinhallinnan kannalta, mutta jokainen kohdattu kriisitilanne on erilainen. Kriisin sattuessa on hyvä olla valmistautunut ja tietää, miten toimia, mutta on myös oltava valmis toimimaan tilanteen mukaisesti.

4.4 Psykologinen jälkipuinti, menetelmät ja käyttö kriisien käsittelyssä

Wein ym. (2010, s. 340) mukaan Litz, ym. 2002 kertovat psykologista jälkipuintia (psychological debriefing) käytetyn ensimmäisen kerran interventiomenetelmänä sotilaiden keskuudessa ensimmäisen maailmansodan aikana moraalin kohottamiseksi ja psyykkisen ahdistuksen vähentämiseksi.

Pohjolan-Pirhonen ym. (2001, s. 141) mukaan debriefing-menetelmän eli jälkipuinnin on kehittänyt 1980-luvulla Jeffrey Mitchell. Alkuperäisesti menetelmää käytettiin pelastustyöntekijöiden tueksi, ja myöhemmin se laajeni onnettomuuden uhrien ja heidän läheistensä auttamiseen. Pohjolan-Pirhonen ym. (2001, s. 141) toteavat debriefingin olevan käyttökelpoinen menetelmä äkillisten traumaattisten kriisien jälkeen, jolloin uhrien selviytymiskeinot ovat tilapäisesti riittämättömät. Menetelmässä käydään läpi tapahtumat ja pyritään tukemaan psyykkisten reaktioiden hyväksymistä ryhmässä. Debriefingin onnistumisessa tärkeää on, että ryhmä on koottu huolellisesti ja ohjaajana toimii koulutettu ammattilainen.

Debriefing-istunto etenee ennalta määritetyn kaavan mukaisesti. Pohjolan-Pirhonen ym. (2001, s. 143) kuvaavat prosessia seuraavasti. **Alkuvaiheessa** esitellään säännöt sekä istunnon kulku sekä sovitaan osallistujien ja vetäjien vaitiolovelvollisuudesta, sillä istunnot ovat luottamuksellisia. **Faktavaiheessa** käydään läpi, mitä tapahtui ja missä kukin osallistuja oli tapahtuman aikana. Tarvittaessa faktatietoa voidaan täydentää paikalla olleiden viranomaisten avulla. Tämän jälkeen siirrytään **ajatusten käsittelyvaiheeseen**, jossa osallistujat kertovat, mitä ajatuksia tapahtuma herätti. **Reaktiovaiheessa** keskitytään tunteisiin, osallistujat pohtivat, miltä tapahtuma tuntui, mikä oli pahinta ja miltä tilanne tuntuu tällä hetkellä. Seuraavassa vaiheessa, **normalisointivaiheessa** vetäjä korostaa, että koetut tunteet ja reaktiot ovat normaaleja ja odotettavissa traumaattisen tapahtuman jälkeen. Tässä vaiheessa käsitellään myös traumaattisen stressireaktion oireita. **Stressinhallinnan koulutusvaiheessa** osallistujille opetetaan stressinhallintatekniikoita ja valmennetaan heitä kohtaamaan tulevaisuus. Osallistujia rohkaistaan myös hyödyntämään omaa tukiverkostoaan. **Palautumis- ja lopettamisvaiheessa** tehdään yhteenveto keskusteluista ja sovitaan mahdollisista jatkotoimenpiteistä sekä kartoitetaan muut saatavilla olevat tukimuodot.

Hammarlund (2004, s. 121) korostaa, ettei jälkipuintia tule järjestää heti raskaan tapahtuman jälkeen. Fyysisesti loukkaantuneita ei myöskään tule altistaa jälkipuintiin, sillä se voi aiheuttaa heille vakavia ongelmia. Liian varhainen yksityiskohtien käsittely voi pahentaa oireita ja vaikeuttaa toipumista, sillä traumaattiset kuvat jäävät voimakkaammin mieleen. Tutkimusten mukaan myös nukkuminen heti traumaattisen tapahtuman jälkeen voi lisätä oireita. Akuuttivaiheessa on tärkeää tarjota lepoa, lämpöä ja hellävaraista kohtelua, ei jälkipuintia.

4.5 Psykoedukaatio

THL:n (2023) artikkelissa kerrotaan psykoedukaation olevan mielenterveyteen liittyvän tiedon jakamista, joka tukee ymmärrystä, motivaatiota ja hyvinvoinnin edistämistä. Psykoedukaatio vähentää tiedon puutteesta johtuvaa eriarvoisuutta, sillä kaikilla ei ole samanlaista ymmärrystä mielenterveydestä. Koulukuraattorin työssä psykoedukaatio tarkoittaa mielenterveyteen liittyvän tiedon jakamista ja oppilaiden tukemista. Se voi tapahtua yksilö- ja ryhmäkeskusteluissa, joissa käsitellään tunteiden säätelyä, stressinhallintaa ja avun hakemista.

THL:n (2023) mukaan luotettava ja ajantasainen mielenterveystieto auttaa poistamaan turhaa huolta ja pelkoa. Psykoedukaatiossa huomioidaan asiakkaan vahvuudet ja resilienssi, ja se voi sisältää myös käyttäytymisinterventioita, kuten terveellisten elintapojen tukemista. Keskeistä on, että tieto esitetään ymmärrettävästi ilman leimaavia termejä. Koulukuraattorin työssä psykoedukaatio näkyy selkeän ja ajantasaisen mielenterveystiedon jakamisena, joka vähentää oppilaiden huolta ja pelkoa. Kuraattori tukee oppilaiden vahvuuksia ja resilienssiä esimerkiksi ohjaamalla heitä stressinhallintaan ja terveellisiin elämäntapoihin, kuten hyvään uneen, ravitsemukseen ja liikuntaan. Tieto esitetään ymmärrettävästi ilman leimaavia termejä, jotta mielenterveyteen ei liity turhaa häpeää. Lisäksi kuraattori voi hyödyntää ryhmämuotoisia, keskusteluun perustuvia menetelmiä, kuten vertaisryhmiä ja työpaikkoja, jotka tukevat avointa vuorovaikutusta ja ennaltaehkäisevät mielenterveysongelmia.

5 KOULUKURAATTORIN MERKITYS KRIISINHALLINNASSA

5.1 Koulukuraattorin rooli kriisityössä

THL:n (2023) julkaisun mukaan koulukuraattori tarjoaa tukea ja ohjausta erilaisissa tilanteissa ja haasteissa. Koulukuraattori toimii kriisitilanteessa tukemalla ja ohjaamalla oppilaita ja opiskelijoita heidän hyvinvointinsa turvaamiseksi. Kuraattori tarjoaa keskusteluapua, auttaa käsittelemään tunteita sekä ohjaa tarvittaessa muihin palveluihin, kuten mielenterveys- tai sosiaalipalveluihin. Opetushallituksen (i.a) julkaisu osoittaa, että koulukuraattorit erikoistuvat tarjoamaan tukea oppilaan sosiaalisissa ja perhesuhteisiin liittyvissä kriiseissä, kuten perheongelmissa, vaikeissa elämäntilanteissa tai traumaissa.

Paukkosen ym. (2024, s. 11) julkaisussa mainitaan, että koulukuraattorien toiminnan alkuvaiheessa jokainen kuraattori joutui kehittämään työnsä käytännön sovellukset itse, perustuen omaan persoonallisuuteensa, työhistoriaansa, koulutukseensa ja epämääräisiin toimenkuvauksiin. Kriisityö oli yksilöllistä ja riippui kuraattorin osaamisesta ja kokemuksesta, mikä mahdollisti joustavat ratkaisut, mutta johti epätasaiseen laatuun ja korosti koulutuksen merkitystä sekä tuki- ja ohjausjärjestelmien puutteita. Paukkonen ym. (2024, s. 11) osoittavat, että nykyään koulukuraattorin työympäristö ja haasteet ovat nopeammin muuttuvia ja vaativampia. Toisaalta heidän mukaansa perehdyttäminen, täydennyskoulutus, työnohjaus, sekä työvälineet ja menetelmät ovat merkittävästi kehittyneet.

5.2 Koulukuraattorin rooli koulun kriisityöryhmässä

Jokaisella koululla on oma kriisityöryhmä, johon myös koulukuraattori kuuluu. WinNova (i.a) esittää ohjeessaan, että kriisityöryhmä on moniammatillinen tiimi, jonka tehtävänä on toimia kriisitilanteissa ja koordinoida jatkotoimenpiteet. Kriisin jälkeen ryhmä kokoontuu nopeasti, ja sen kokoon kutsuu koulutuspäällikkö tai hänen nimeämänsä henkilö. Ryhmän tehtävä on suunnitella ja järjestää kriisin jälkeiset tukitoimet, kuten tiedottaminen oppilaitoksessa yhdessä rehtorin kanssa. Kriisitilanteet vaativat tehokasta ja rauhallista toimintaa, jotta apua tarvitsevia voidaan tukea asianmukaisesti. Kriisityöryhmä vastaa keskinäisestä työnjaosta ja sopii ennen kriisitoimien aloittamista muun muassa tiedon luotettavuuden varmistamisesta, yhteydenpidosta omaisiin ja viranomaisiin, tiedottamisesta opiskelijoille

sekä tukitoimista opiskelijoille ja koko oppilaitosyhteisölle. Kriisin jälkeen koulutuspäällikkö kokoaa ryhmän uudelleen arvioimaan ja keskustelemaan prosessin toteutuksesta.

5.3 Kriisityön haasteet ja työhyvinvointi

Salo ym. (2016, s. 6) esittävät julkaisussaan, että riittämättömät resurssit sosiaalityössä ovat merkittävä kuormitustekijä, joka vaikuttaa työntekijöiden kykyyn tarjota laadukkaita palveluja ja kehittää niitä.

Erityisesti koulukuraattorit, jotka työskentelevät nuorten ja perheiden parissa, voivat kohdata kuormitusta moniongelmaisten asiakkaiden kanssa. He voivat joutua käsittelemään vaikeita ja monimutkaisia kriisitilanteita, joissa resursseja ei ole tarpeeksi tai tuki on puutteellista. Salo ym. (2016, s. 31) painottavat, että tämä voi johtaa riittämättömyyden tunteeseen ja kuormittuneisuuteen, mikä heikentää työn vaikuttavuutta ja työntekijöiden hyvinvointia. Jos koulukuraattoreilla ei ole riittävästi resursseja, voivat työolosuhteet ja asiakastyö olla kuormittavampia. Samalla, jos työyhteisössä ei ole tukea ja esimies ei tue ammatillista kehitystä tai kuormituksen hallintaa, voi se edelleen lisätä työuupumuksen riskiä.

Epäselvät ohjeet ja huono tuki voivat kuormittaa koulukuraattoria kriisitilanteissa, sillä ne estävät nopeaa ja tehokasta reagointia. Salo ym. (2016, s. 31) kertovat, että ilman selkeitä rooleja ja ohjeita kuraattori voi kokea epävarmuutta ja vaikeuksia priorisoida tehtäviään. Huono tuki esimieheltä tai työyhteisöltä voi johtaa eristyneisyyteen ja estää yhteistyön muiden ammattilaisten kanssa. Kuraattorin työn kehittämiseksi on tärkeää panostaa selkeisiin rooleihin, resursseihin, ammatilliseen koulutukseen ja yhteistyöhön, mikä parantaa työhyvinvointia ja kriisien hallintaa.

Kauhanen (2016, s. 21) esittää, että jokaisen työntekijän oikeus on terveellinen sekä turvallinen työympäristö. Koulukuraattorin työssä työkyky voi näkyä tasapainona omien voimavarojen, kuten ammattitaidon, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn sekä työn vaatimusten välillä. Työn sisältö, kuten oppilaiden tukeminen, haastavien tilanteiden ratkominen ja yhteistyöverkostojen hallinta, vaatii hyvää organisointikykyä ja työympäristön tukea. Kuraattorin oma hyvinvointi ja työkyky heijastuvat suoraan kykyyn auttaa oppilaita ja ylläpitää kouluyhteisön hyvinvointia.

Kauhanen (2016, s. 87) toteaa, että työhyvinvointia voidaan edistää kolmella eri tasolla toteutettavin toimenpitein. Nämä kolme tasoa ovat yksilötaso, organisaatiotaso sekä yhteiskuntataso. Koulukuraattorin oma aktiivisuus, kuten terveelliset elämäntavat, työn ja vapaa-ajan tasapaino, realistinen itsetuntemus ja jatkuva osaamisen kehittäminen, ovat perusta hänen jaksamiselleen. Organisaation tarjoamat resurssit, selkeät tavoitteet, joustavat työaikaratkaisut, hyvä johtaminen ja yhteistyö tukevat kuraattorin työssä viihtymistä ja tehokkuutta. Lisäksi työnohjaus ja työterveyshuolto ovat olennaisia työhyvinvoinnin tukitoimia. Yhteiskunnan tasolla laadukkaat koulutus- ja terveyspalvelut, mahdollisuudet ammatilliseen kehittymiseen sekä toimiva sosiaaliturva ja eläkejärjestelmä tarjoavat vakauden, joka vahvistaa kuraattorin kokonaisvaltaista hyvinvointia.

6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET, TOTEUTUS JA MENETELMÄT

6.1 Tavoitteet

Tutkimuksemme tavoitteena on lisätä tietoa koulukuraattorien kriisityöstä, tunnistaa kehittämistarpeita ja parantaa ammattitaitoa vaativissa tilanteissa. Työn tuotoksena loimme käytännönläheisen kriisioppaan, joka tarjoaa selkeitä toimintamalleja kuraattoreille, erityisesti uusille työntekijöille. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen kuraattoripalveluiden kanssa. Yhteistyön avulla ja aihetta opinnäytetyössä tutkimalla pyrimme yhdenmukaistamaan kuraattorien kriisityön käytäntöjä. Opinnäytetyö tuo uutta tietoa koulukuraattorien kriisityöstä ja tukee kriisityön kehittämistä kouluympäristössä.

6.2 Toteutus ja aikataulu

Aloitimme opinnäytetyön suunnittelun aiheen valinnalla. Olimme molemmat kiinnostuneita tekemään tutkimusta koulukuraattorin työhön liittyen ja päätimme rajata aiheemme koskemaan kriisityötä yhteistyötahomme jo aiemmin harjoittelun aikana ehdottamana.

Opinnäytetyön prosessi käynnistyi helmikuun lopussa 2024, kun lähetimme yhteistyötaholle sähköpostin tiedustellen, olisiko heillä kiinnostusta yhteistyöhön. Yhteistyötaho antoi myönteisen vastauksensa maaliskuussa 2024, jolloin oppaan laatiminen hyväksyttiin virallisesti. Tämän jälkeen opinnäytetyösuunnitelma palautettiin ja tutkimusluvan saimme heinäkuussa 2024.

Selvitystyö käynnistyi elokuussa 2024, jolloin järjestimme ryhmähaastattelun neljälle vapaaehtoiselle kuraattorille. Ryhmähaastattelut eivät tuottaneet toivomiamme tuloksia ja pohdimmekin tämän johtuvan väärästä aineistonkeruumenetelmästä tai liian laajoista kysymyksistä. Haastatteluissa saamamme vastaukset jäivätkin osittain pintapuolisiksi, eivätkä ne tarjonneet vastauksia toivomallamme syvyydellä.

Koska haastattelujen tulokset eivät olleet toivottuja, päätimme lokakuun lopussa 2024 laajentaa tutkimusaineistoamme ja lähettää haastattelukysymysten pohjalta Webropol-

kyselyn 60:lle kuraattorille ympäri Suomea. Vastauksia saimme yhteensä kuudelta kuraattorilta. Vaikka vastausmäärä jäi pieneksi, saatu aineisto tarjosi kuitenkin arvokkaita näkökulmia ja täydensi tutkimuksen tietopohjaa.

Suunnitelmissamme oli saada tutkimus sekä opinnäytetyön prosessi päätökseen vuoden 2024 loppuun mennessä, mutta aikataulumme venyi ja esittelemmekin viimeisen version opinnäytetyöstämme helmikuussa 2025 järjestettävässä opinnäytetyöseminaarissa.

6.3 Aineistonkeruumenetelmät ja analysointi

Aineistonkeruumenetelmiksi opinnäytetyöhömmä valitsimme Webropol-kyselyn sekä ryhmähaastattelun. Menetelmillä pyrimme tuottamaan uutta tietoa sekä keräämään aineistoa tutkimustamme sekä opinnäytetyössämme tuottamaamme opasta varten. Opinnäytetyössämme hyödynsimme myös aiempia tutkimuksia aiheeseen liittyen.

Heikkilä (2014, s. 45) mainitsee, että kyselylomake on keskeinen osa kysely- ja haastattelututkimuksia. Kyselylomakkeen suunnittelussa kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että kysymykset olivat selkeitä, loogisesti eteneviä ja tutkimuskysymysten kannalta relevantteja. Kyselyyn sisällytettiin sekä suljettuja kysymyksiä, jotka mahdollistivat vastausten helpon analysoinnin, että avoimia kysymyksiä, joiden avulla saatiin syvällisempiä näkemyksiä ja tarkempaa tietoa vastaajien kokemuksista. Heikkilän (2014, s. 59) mukaan kyselyyn kuuluu kyselylomakkeen lisäksi saatekirje, jonka tehtävänä on antaa motivaatiota kyselyn vastaajille antamalla tutkimuksesta taustatietoa. Kyselylomakkeen saatekirjeessä esitimme itsemme ja opinnäytetyömme. Kerroimme, että olimme haastatelleet muutamia kuraattoreita, mutta halusimme tutkia aihetta lisää. Nettikyselyn avulla aineistonkeruuta täydennettiin tavoittamalla laajempi joukko koulukuraattoreita, mikä mahdollisti heidän kokemustensa ja näkemystensä keräämisen tehokkaasti ja anonyymisti. Nettikyselyn vastausprosentti jäi osittain alhaiseksi, mikä saattaa heikentää tulosten yleistettävyyttä.

Pietilä (2017, luku 4) esittää, että ryhmähaastattelussa osallistujat kokoontuvat yhdessä käsittelemään etukäteen määriteltyä aihetta. Meidän ryhmähaastattelussamme teemat liittyivät koulukuraattorin tekemään kriisityöhön. Pietilän (2017, luku 4) mukaan aktiiviset

keskustelijat voivat helposti hallita tilannetta, jolloin muille osallistujille jää vähemmän mahdollisuuksia tuoda omia näkemyksiään esiin. Ryhmähaastattelussamme kohtasimmekin tämän haasteen ja pohdimmekin, olisiko parempi lähestymistapa ollut esimerkiksi yksilöhaastattelut. Ryhmähaastattelun osallistujamäärä oli myös rajallinen, mikä saattoi rajoittaa näkökulmien monipuolisuutta.

Teemoittelu on laadullisen analyysin keskeinen menetelmä, jossa pyritään tunnistamaan ja jäsentämään tutkimusaineistosta keskeiset teemat (Jyväskylän yliopisto, i.a.). Haastatteluaineisto sekä kysely analysoitiin teemoittelu hyödyntäen, mikä mahdollisti keskeisten teemojen tunnistamisen ja niiden välisten yhteyksien tarkastelun. Ennen tätä litteroimme haastattelun. Nettikyselyn tulokset analysoitiin sekä määrällisesti että laadullisesti, jotta saatiin kokonaisvaltainen kuva koulukuraattoreiden näkemyksistä.

6.4 Eettisyys

Kuula (2011, Hyvä tieteellinen käytäntö -luku) korostaa eettisesti hyvän tutkimuksen perustuvan mm. rehellisyyteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen tutkimuksen tulosten tallentamisessa ja arvioinnissa, eettisesti kestäviin tutkimus- ja arviointimenetelmiin sekä tutkimuksen yksityiskohtaiseen suunnitteluun, toteutukseen ja raportointiin. Tutkimuksessamme käyttämämme menetelmät ryhmähaastattelu sekä kysely tuli tarkoin suunnitella ennen toteutusta. Tutkijoina olimme tutkittavillemme rehellisiä ja avoimia ja kerroimme, mitä tutkimme ja miksi.

Haastatteluun osallistuville kuraattoreille annoimme kirjallisen suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi haastattelun yhteydessä. Haastattelumme päätteeksi eräs kuraattoreista jätti kuitenkin suostumuslomakkeen allekirjoittamatta, jolloin emme eettisyyden säilyttämiseksi voineet käyttää hänen kertomaansa tutkimusaineistossa. Kuula (2011, Hyvä tieteellinen käytäntö -luku) korostaakin osallistumisen tutkimukseen olevan vapaaehtoista. Tutkittava voi myös perua osallistumisensa jälkikäteen, jolloin tutkimusaineistosta on hävitettävä kyseistä ihmistä koskeva tiedot.

Kuula (2011, Aineistonkeruun suunnittelu: informoinnin tarkistuslista -luku) toteaa tietosuojan turvaavan henkilötietojen käsittelyssä ihmisten oikeuksia ja yksityisyyttä lainsäädännön avulla. Tietosuoja säätelee henkilötietojen keräämistä, säilytystä, käyttöä ja

luovuttamista. Haastattelun analysoinnissa litteroimme tekstin, jonka jälkeen poistimme äänitteen, jotta tutkittavien anonymiteetti säilyy sekä yksityisyyden suoja on turvattuna. Emme myöskään keränneet emmekä käyttäneet tutkimuksessamme henkilötietoja ja ilmoitimme tästä haastateltaville sekä kyselyn vastaanottajille.

6.5 Toiminnallinen kehittämistyö

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa lähestymistapana on kehittämistehtävä. Kehittämistehtävän lopputuloksena syntyy opas koulukuraattorien kriisinhallintaan. Kostamo ym. (2022, luku 1). kertovat toiminnallisen kehittämistehtävän olevan yhdistelmä tiedonhankintaa, tutkivaa kirjoittamista sekä työelämää kehittävää teoriaa. Toiminnallisessa kehittämistyössä osallistetaan kohderyhmää, jotka meidän opinnäytetyössämme ovat koulukuraattorit.

Kostamo ym. (2022, luku 3) kertovat kirjassaan, että toiminnallinen opinnäytetyö pohjautuu ammatilliseen teoreettiseen tietoon ja käsitteisiin, joita hyödynnetään käytännön ratkaisujen kehittämisessä. Tavoitteena on osoittaa, miten teoria ja käsitteet voidaan yhdistää käytäntöön ja luoda perusteltuja kehittäviä ratkaisuja.

Opinnäytetyötä tehtäessä oli tutustuttava aiempiin kehittämishankkeisiin ja -projekteihin sekä niiden arviointeihin tausta-aineiston hankkimiseksi. Kostamo ym. (2022, luku 3) mukaan kehittämistä ohjaa teoria, käsitteet sekä toimintaympäristöön vaikuttavat lait sekä säädökset. Lukeminen oli keskeinen osa työn tekemistä, jotta toimintaympäristö ja tietope-
rusta hahmottuvat. Opinnäytetyötä tehtäessä oli ymmärrettävä, miten oma työ liittyy organisaation toimintaympäristöön, mikä vaikuttaa työssä tehtäviin ratkaisuihin.

Kostamo ym. (2022, luku 5.2) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä toimeksiantajan ja kohderyhmän palautteet ovat keskeisiä osia, jotka tukevat oman ammattiosaamisen kehittymistä ja kehittämistyön suuntaamista. Palautteen antaminen on myös osa toimintaympäristön kehittymistä. Palautetta on tärkeä saada sekä kehittämisen aikana prosessin eri vaiheissa että kehittymisen päätyttyä. Palautetta tulisi saada sekä prosessista että tuotoksesta. Palautteen antaminen on olennainen osa toimintaympäristön kehittämistä. On tärkeää saada palautetta kehittämisprosessin eri vaiheissa, jotta voidaan tehdä tarvittavia muutoksia ja parannuksia ennen lopullista tuotosta. Samoin palautteen saaminen

kehittämistyön päätyttyä on tärkeää, jotta voidaan arvioida tuotoksen toimivuutta ja vaikuttavuutta käytännössä. Palautetta tulisi kerätä sekä prosessista että lopputuloksesta, sillä molemmat näkökulmat auttavat tunnistamaan vahvuudet ja kehityskohteet.

6.6 Oppaan laadinta, tavoitteet ja palaute

Opas luotiin Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen antamien ohjeiden mukaisesti, ja sen tarkoituksena on tarjota kuraattoreille käytännönläheinen ja selkeä resurssi kriisitilanteisiin. Oppaan sisältö perustuu laajaan teoretietoon sekä kuraattoreiden toiveisiin, joiden pohjalta olemme valinneet keskeisimmät käsiteltävät aiheet.

Kuraattorien työn tueksi laadimme myös muutamia keskustelulomakkeita, joiden avulla kriisityön purkaminen on helpompaa ja jäsennellympää. Nämä lomakkeet voivat auttaa kuraattoreita ohjaamaan kriisikeskusteluja sekä tukemaan oppilaita, henkilökuntaa ja perheitä haastavissa tilanteissa.

Oppaan tavoitteena on tarjota tukea kriisityöhön sekä rohkaista kuraattoreita kehittämään uusia menetelmiä ja yhteistyökäytäntöjä. Lisäksi oppaan tavoitteena on edistää kuraattorin työn näkyvyyttä ja arvostusta osana opinnäytetyötä. Opas toimii myös ammatillisen kehittymisen työkaluna, joka syventää kriisityön osaamista ja auttaa omaksumaan uusia lähestymistapoja. Tavoitteena on luoda käytännönläheinen ja helposti sovellettava resurssi kuraattoreiden tärkeään työhön koulu yhteisöissä.

Oppaaseen saimme ensimmäisen palautteen koulukuraattoreilta (11.2.2025) ja muokkasimme sitä heidän palautteensa mukaisesti. Tämän jälkeen saimme oppaaseemme allekirjoituksen yhteistyötaholta. Yhteistyötahomme antoi viimeisen palautteen, jossa kerrottiin kriisitilanteiden ja kriisin vaiheiden määrittelyn olevan hyvä, ja opas varmasti auttaa uutta työntekijää hahmottamaan tilanteita. Myös asiakastyössä käytettävät lomakkeet ohjeineen olivat heidän mielestään hyödyllisiä.

7 TULOKSET

7.1 Ryhmähaastattelun tulokset

Ryhmähaastattelun järjestimme neljälle koulukuraattorille Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueelta. Haastattelun avulla keräsimme aineistoa tutkimustamme varten sekä selvitimme, millaisia tarpeita yhteistyötahollamme on oppaaseen liittyen.

Haastatteluun osallistuneet kertoivat tehneensä muita sosiaalialan töitä ennen ryhtymistä kuraattoriksi. Kuraattorit kokivat tämän hyödylliseksi, sillä kuraattorin työtehtävät vaativat itsenäistä työtettä sekä hyvää päätöksentekokykyä.

Haastateltavat korostivat työkokemuksen sekä koulun kriisisuunnitelman luovan pohjaa kriisityölle. Kriisiryhmän rooli kriisityössä koettiin keskeiseksi, vaikka kuraattori saattaa joutua tekemään päätöksiä myös itsenäisesti.

Kuraattorien mukaan kriisityössä avainasemassa ovat avoin vuorovaikutus sekä rohkeus käsitellä vaikeita aiheita. Kriisitilanteissa korostuvat läsnäolo, rauhallisuus ja kyky keskittyä olennaiseen. ”Kriisityössä ei voi panikoida, sillä hätää leviää”, eräs kuraattori totesi. Hyvät kriisisuunnitelmat ja konkreettiset toimintamallit koettiin tärkeiksi, mutta lisäkoulutusta ja konkreettisia työkaluja toivottiin edelleen.

Haastattelemamme kuraattorit kertoivat tekevänsä kriisityössä usein yhteistyötä poliisin, sosiaalipäivystyksen sekä nuorisotyön toimijoiden kanssa. Kokemukset yhteistyön toivuudesta olivat vaihtelevia ja osa kokikin saavansa merkittävää tukea kriisityöhön, kun taas toiset kertoivat joutuneensa hoitamaan kriisitilanteita yksin.

Haastattelumme avulla halusimme kerätä tietoa sekä kuraattoreiden toivomuksia liittyen kriisityön oppaaseen, joka tulee heille käytettäväksi. Kuraattorit toivoivat oppaaseen mm. Yhteyshenkilöiden ja tukitoimien yhteystiedot, kuvauksen kriisin vaiheista, kuraattorin roolin rajat sekä tukea yksin toimimiseen.

7.2 Webropol-kyselyn tulokset

Tuotimme kyselyn ryhmähaastattelun kysymyksien pohjalta, jonka lähetimme kuudellekymmenelle koulukuraattorille eri hyvinvointialueilta. Vastauksia saimme yhteensä 6. Kyselyn avulla pyrimme vastaamaan tutkimuskysymyksiimme sekä tuottamaan aineistoa tutkimukseemme. Pohdimme, että vastausten vähyys voisi selittyä sillä, että tutkimuksessa tuotettu opas ei tule kyselyyn vastanneille käyttöön, jolloin he eivät hyödy kyselyyn vastamisesta.

Kyselyssä vastanneet kuraattorit arvioivat omaa kriisityön osaamistaan vaihtelevasti omien kokemusten sekä työtehtävien mukaan. Useimmat kokivat osaamisensa riittäväksi, mutta toivoivat lisää konkreettisia harjoituksia ja käytännön opastusta. Osalla vastanneista oli käytössään kriisisuunnitelma, joka ohjaa työskentelyä, mutta suurimmalta osalta sellainen puuttui ja siihen kaivattiin tukea.

Yhteistyö koettiin tärkeäksi osaksi kriisityötä ja kuraattorit toimivatkin yhteistyössä esimerkiksi opettajien, seurakunnan, poliisin, lastensuojelun sekä kriisityöryhmien kanssa. Kyselyssä nousi esille tarve tuoda kriisityöhön kouluttautuneita asiantuntijoita mukaan kriisityöhön.

Suuri osa kuraattoreista koki, että heidän saamansa tuki kriisitilanteissa on vaihtelevaa. Alla olevassa kuvassa 3 on vastaus kyselyn kysymykseen: Millaista apua ja tukea toivoisit työhösi kriisitilanteissa? Kyselyn tuloksista nousi esiin toivomus ennaltaehkäisevästä tuesta sekä koulutuksista, jotta kriisityö tuntuisi varmemmalta. Joissain tapauksissa kuraattorit ovat jääneet kriisien käsittelyssä yksin ja joutunut vastaamaan koko koulun kriisityöstä sekä jälkipuinnista.

Millaista apua ja tukea toivoisit työhösi kriisitilanteissa?

Vastaajien määrä: 5

Vastaukset
Konkreettisia ohjeita, miten oppilaan iät huomioiden puhutaan sattuneesta kriisistä luokissa. Sekä tunnettyöskentelyn hallitsevaa työparia (esim. psykologi tai kouluvalmentaja työparina.)
Oleennaista on, että tieto kulkee ja kriisin johto toimii. Johdettavana ja yhteistyössä on helppo olla.
Rehtoreille koulutusta johtaa kriisitilanne asianmukaisesti. Opetushenkilökunnalla ei ole ania edes ensi apu-koulutusta.
Toivon kollegiaalista tukea sekä tukea esihenkilöiltä.
Saannoillisempää kouluttautumista

Kuva 3 Koulukuraattorin kriisityö, kysely (Koski-Aho & Tankka, 2024).

Kriisityössä tärkeää on myös huolehtia omasta hyvinvoinnistaan työntekijänä ja näin kokiivat myös vastanneet kuraattorit. Kollegiaalinen tuki, työnohjaus sekä esihenkilön tuki koettiin erittäin tärkeäksi, kuin myös liikunta ja mielekkäät harrastukset.

Suurimpana haasteena kyselyyn vastanneet kokivat yhteistyötahojen kanssa toimimisen, erityisesti oikeanlaisten tahojen löytämisen sekä yhteistyön sujumisen. Kriisityön suunnitelman noudattamisessa koettiin myös haasteita ja niissä nousi esiin tiedonkulun ongelmat sekä kriisisuunnitelman ohittaminen.

Kyselyyn vastanneet toivoivat kriisityöhön selkeitä toimintaohjeita, roolien selkeyttämistä sekä jälkipuintimateriaalien käyttöä. Lisäksi tulisi olla tarkemmat ohjeet siitä, miten toimia eri ikäisten oppilaiden kanssa ja miten asioita käsitellään eri ikäryhmille sopivalla tavalla.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyössämme pyrimme syventymään koulukuraattorin rooliin ja tehtäviin koulun kriisityössä sekä tarkastelemaan, millaista osaamista kuraattorin työ vaatii. Opinnäytetyömme pyrki vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: mikä on koulukuraattorin rooli ja tehtävät koulun kriisityössä ja millaista osaamista koulukuraattorin työ vaatii? Kyselyjen ja haastattelujen perusteella tutkimuksemme toi esiin, että koulukuraattorin työ on monipuolista, itsenäistä ja vaatii laajaa osaamista. Kuraattori toimii keskeisessä roolissa oppilaiden tukemisessa niin kouluun liittyvissä asioissa kuin arjen haasteissa. Kuraattorin työssä erityisesti korostuu kyky toimia kodin ja koulun välisenä linkkinä, sillä hän tukee oppilasta myös perheen ja koulun välisten suhteiden hallinnassa. Tämä asettaa kuraattorille haasteita, sillä työlle ei ole tarkkoja ohjeita, vaan se vaatii joustavuutta ja kykyä mukautua monenlaisiin tilanteisiin.

Tutkimuksen aikana selvisi myös, että koulukuraattorin rooli koulun kriisityössä on keskeinen. Kuraattori on usein osa koulun kriisityöryhmää ja toimittaa tärkeitä tukitehtäviä kriisitilanteissa, kuten oppilaille, henkilökunnalle ja perheille annettavaa tukea. Kriisitilanteet voivat olla monimuotoisia, ja kuraattorin tehtävä on tarjota psykologista tukea, olla tukihenkilönä sekä koulun että kodin taholta tuleville huolille. Kyselyssä ja haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että koulukuraattorin roolin määrittäminen on usein haasteellista. Moni kuraattori kokee roolinsa olevan epäselvä, mikä voi aiheuttaa epävarmuutta ja kuormitusta työssä. Erityisesti osa kuraattoreista kokee kantavansa liian suuren vastuun kriisityöstä, mikä voi johtaa työuupumukseen. Onkin tärkeää, että kriisityön vastuuta ei lankeudu vain kuraattorille, vaan roolit ja vastuut jakautuvat selkeästi yhteisesti sovittujen periaatteiden ja suunnitelmien mukaan.

Koulukuraattorin työssä tarvittavat osaamisvaatimukset korostavat monipuolista osaamista ja kykyä itsenäiseen työskentelyyn. Kuraattori kohtaa päivittäin erilaisia haasteita ja tilanteita, joissa hänellä on oltava valmius reagoida nopeasti ja asiantuntevasti. Kriisiosaaminen on koulukuraattoreilla usein vahvaa, mutta se on jatkuvasti kehittyvää. Tämän vuoksi on tärkeää, että kuraattorit voivat kehittää itseään ja osaamistaan jatkuvasti, sillä kriisityö on dynaaminen ja muuttuva kenttä. Samalla tutkimuksessa nousi esiin se, että kriisityössä selkeät ohjeet ja suunnitelmat ovat välttämättömiä. Ne auttavat kuraattoreita jäsentämään

toimintaansa ja varmistamaan, että kaikki osapuolet toimivat yhteisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

Tutkimuksemme pohjalta kehitimme kriisinhallinnan oppaan, joka tarjoaa koulukuraattoreille käytännönläheisiä työkaluja kriisitilanteiden hallintaan. Oppaan tarkoituksena on tukea kuraattoreita kriisityössä ja tarjota selkeitä toimintamalleja, jotka auttavat toimimaan tehokkaasti niin oppilaiden, henkilökunnan kuin perheiden tukena. Oppaassa korostetaan myös yhteistyön merkitystä muiden koulun ammattilaisten kanssa sekä uusien menetelmien ja käytäntöjen kehittämistä, jotta kriisityö olisi mahdollisimman johdonmukaista ja vaikuttavaa. Kehitämme työkalua, joka ei ainoastaan tue yksittäisten kuraattoreiden työtä, vaan myös vahvistaa koulukuraattorien roolia osana koulun hyvinvointityötä. Oppaamme voi myös inspiroida kuraattoreita kehittämään uusia kriisityön menetelmiä ja luomaan tiiviimpää yhteistyötä muiden koulun ammattilaisten kanssa.

Opinnäytetyömme ja kehittämän oppaan avulla voimme herättää tärkeää keskustelua koulukuraattorien roolista ja vastuiden selkeyttämisestä koulujen kriisityössä ja hyvinvointipalveluissa. Koulukuraattorit tarvitsevat selkeitä toimintamalleja ja tehokasta yhteistyötä muiden koulun työntekijöiden kanssa, jotta he voivat tukea koulu yhteisöä mahdollisimman hyvin kriisitilanteissa. Tavoitteena on, että opinnäytetyömme ja oppaan kautta koulukuraattorien työn arvostus kasvaa ja heidän roolinsa kriisityössä tunnustetaan entistä selkeämmin osaksi koulujen hyvinvointityötä. Samalla voimme edistää koulukuraattoreiden ammatillista kehitystä ja parantaa koko koulu yhteisön valmiuksia kriisinhallintaan.

Jatkotutkimuksessa voisi mahdollisesti tutkia koulukuraattorin roolia mielenterveyskriisien tukemisessa, sillä mielenterveysongelmat, kuten masennus, ahdistus ja itsetuhoiset ajatukset, ovat yleistyneet nuorten keskuudessa. Koulukuraattorit toimivat usein ensimmäisinä tukipisteinä, mutta heillä ei aina ole riittävästi valmiuksia tai resursseja näiden kriisien käsittelyyn. Tutkimuksessa voisi selvittää, miten kuraattorit kokevat mielenterveyskriisien tunnistamisen ja tukemisen, sekä millaisia taitoja ja resursseja he kokevat tarvitsevan. Tällainen tutkimus voisi auttaa parantamaan kuraattorien valmiuksia tukea oppilaita ja kehittämään käytäntöjä, jotka tukevat sekä kuraattoreita että muita koulun ammattilaisia mielenterveyshaasteiden kohtaamisessa ja ennaltaehkäisyssä.

LÄHTEET

- Cullberg, J. 1991. *Tasapainon järkkyyessä. Psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma*. Otava.
- Dillon, J. E. (2015). *Reframing Bullying Prevention to Build Stronger School Communities*. Corwin Press.
https://seamk.finna.fi/Record/seamk_electronic.991367071905969?sid=4886645844
- Eriksson, E., & Arnkil, T. (2012). *Huoli puheeksi- opas varhaisista dialogeista*. Julkari.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1
- Hammarlund, O. (2004). *Kriisikeskustelu – Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely*. Tietosanoma.
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita.
https://seamk.finna.fi/Record/seamk_electronic.991110466805969?sid=4897047951
- Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvuori, J., & Aho, A.-L. (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.
https://seamk.finna.fi/Record/seamk_electronic.991126816805969?sid=4897089483
- Jyväskylän yliopisto. (i.a.). *Teemoittelu*.
<https://sites.app.jyu.fi/mehu/fi/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>
- Kallio, M. (2021). *Koulukuraattorin kriisiopas: Opas kriisin kohdanneen oppilaan kohtaamiseen ja auttamiseen*. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021052611574>
- Kauhanen, J. (2016). *Työhyvinvointi organisaation menestystekijänä: kehittämisohjelman laatiminen*. Kauppakamari.
https://seamk.finna.fi/Record/seamk_electronic.991110346805969?sid=4896716622
- Kostamo, P., Airaksinen, T., & Vilkka, H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön*.
https://seamk.finna.fi/Record/seamk_electronic.991337993705969
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys* (2. uud. p.). Vastapaino.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). (17.6.2024). *Väkivalta perheessä*.
<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vakivalta-perheessa/>

- Masiello, M.G., & Schroeder, D. (2013). *Public Health Approach to Bullying Prevention*. APHA Press.
https://seamk.finna.fi/Record/seamk_electronic.991295744605969?sid=4887195393
- Mieli Ry. (25.8.2022). *Suojatekijät vahvistavat, riskitekijät heikentävät mielenterveyttä*.
<https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mita-mielenterveys-on/suojatekijat-vahvistavat-riskitekijat-heikentavat-mielenterveytta/>
- Mieli Ry. (3.3.2023). *Lapsi suree omalla tavallaan*. <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/suru-on-osa-elamaa/lapsi-suree-omalla-tavallaan/>
- Mieli Ry. (8.4.2024). *Miten jatkaa kouluarkea kriisin jälkeen*. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/miten-jatkaa-kouluarkea-kriisin-jalkeen/>
- Opetushallitus. (i.a). *Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja opiskeluhoito*.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki-ja-opiskeluhoito>
- Opetushallitus. (i.a). *Turvallisuuden johtaminen*.
- Paukkonen, E., Makkonen, S.-L., Gråsten-Salonen, H., Andersson, G., & Niemelä, A. (2024). *Kamppailua lakisääteisydestä ja kelpoisuudesta – kehittyvää koulun sosiaalityötä*. Kirjapaino Hermes Oy. <https://www.talentia.fi/koulukuraattorit/wp-content/uploads/sites/23/2024/04/koulukuraattorit-ry-1973-2023.pdf>
- Pohjolan-Pirhonen, C., Poutiainen, K., & Samulin, H. (2007) *Kriisityön käsikirja, käytännön opastusta kriisin kohdatessa*. Kirjapaja.
- Pojjula, S. (2007). *Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen*. Kirjapaja
- Porterfield, K., & Carnes, M. (2014). *Why school communication matters: strategies from pr professionals*. Rowman & Littlefield.
- Punainen risti. (16.4.2024). *Lapsen ja nuoren auttaminen kriisitilanteessa*.
<https://www.punainenristi.fi/hae-apua-ja-tukea/henkinen-ensiapu/nain-autat-lastat-tai-nuorta-kriisitilanteessa/>
- Salo, P., Rantonen, O., Aalto, V., Oksanen, T., Vahtera, J., Junnonen, S., Baldschun, A., Väisänen, R., Mönkkönen, K., & Hämäläinen, J. (2016). *Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi*.
 Julkari. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131353/Sosiaality%C3%B6ntekij%C3%B6iden%20hyvinvointi.pdf?sequence=1>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko (EVL). (i.a.). *Kiusaaminen, ennaltaehkäisy ja puuttuminen*. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/turvallinen-seurakunta/henkisesti-ja-sosiaalisesti-turvallinen-seurakunta/kiusaaminen-ennaltaehkaisy-ja-puuttuminen/>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (THL). (2023). *Psykoedukaatio ja hyvinvointi*.
<https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttaneiden-mielenterveys/maahanmuuttaneiden-mielenterveyden-edistaminen/psykoedukaatio>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). (16.5.2024). *Lastensuojelu ja kriisityö*.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lastensuojelu-ja-kriisityo#lapsi%20ja%20kriisi>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (THL). (17.2.2023). *Opiskeluhoollon kuraattoripalvelut*.
<https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/opiskeluhoollon-kuraattoripalvelut>
- Terveyskylä. (10.3.2021). *Kriisin vaiheet*. <https://www.terveyskyla.fi/aivotalo/apua-kriisiin/kriisin-vaiheet>
- Wei, Y., Szumilas, M., & Kutcher, S. (2010). *Effectiveness on Mental Health of Psychological Debriefing for Crisis Intervention in Schools*. DOI 10.1007/s10648-010-9139-2
- WinNova. (i.a.). *Kriisisuunnitelma*. [pdf]. <https://www.winnova.fi/wp-content/uploads/2023/07/Kriisisuunnitelma.pdf>

LIITTEET

Liite 1 Haastattelukysymykset

Taustakysymykset

1. Kertoisitteko hieman taustastanne ja kokemuksestanne koulukuraattorina, mikä sai kiinnostumaan työstä?

Yleiset kysymykset kriisityöstä

2. Miten määrittelette kriisin työssänne?
3. Millaisia kriisitilanteita kohtaatte useimmiten työssänne?

Menetelmät ja käytännöt

4. Miten valmistaudutte mahdollisiin kriisitilanteisiin koulussa?
5. Millaisia menetelmiä ja työkaluja käytätte kriisityössä?
6. Miten teette yhteistyötä opettajien, oppilaiden ja vanhempien kanssa kriisitilanteissa?
7. Miten moniammatillisuus näkyy kriisityössänne?

Tukitoimet ja jälkipuinti

8. Millaisia tukitoimia tarjoatte oppilaille kriisitilanteiden jälkeen?
9. Miten debriefing- eli jälkipuintiprosessi toteutetaan työssänne?
10. Miten huolehditte omasta jaksamisestanne ja hyvinvoinnistanne kriisityön keskellä?

11. Millaisia asioita koulukuraattoreiden kriisityön oppaassa olisi mielestänne hyvä käsitellä? (yhteyshenkilöiden ja tukitoimien yhteystiedot, yleiset toimimisohjeet/ohjeuorat yms.)

Haasteet ja onnistumiset

12. Mitkä ovat suurimmat haasteet, joita kohtaatte kriisityössä?

13. Voitteko kertoa esimerkin onnistuneesta kriisitilanteen käsittelystä?

14. Miten näette koulukuraattorien roolin muuttuvan tulevaisuudessa kriisien hallinnassa?

Loppukysymykset

15. Onko jotain, mitä haluaisitte lisätä tai korostaa liittyen kriisityöhönne?

16. Mitä neuvoja antaisitte uusille kuraattoreille, jotka aloittavat työssään kriisityöhön liittyen?

Liite 2. Kyselyn kysymykset

1. Mikä sai sinut kiinnostumaan koulukuraattorin työstä?
2. Montako vuotta olet toiminut koulukuraattorina?
3. Onko käytössäsi yhteistä kriisisuunnitelmaa, joka ohjaa työskentelyä?
4. Millaisia ohjeistuksia olette saaneet kriisityöhönne? Mistä olette saaneet koulutusta tai menetelmiä kriisityöhönne?
5. Kuinka vahvaksi koet kriisityön osaamisesi omassa työssäsi?
6. Mitä yhteistyötahoja on mukana kriisityössäsi? (voit valita useamman)
 - Opettajat/koulun henkilökunta
 - Poliisi
 - Seurakunta
 - Oppilaiden vanhemmat
 - Lastensuojelu
 - Perhetyö
 - Joku muu, mikä?
7. Onko jokin taho, jota kaipaisit kriisityöhön mukaan
8. Millaista apua ja tukea toivoisit työhösi kriisitilanteissa?
9. Millaisia kriisitilanteita olet kohdannut työssäsi? (voit valita useamman)
 - Itsemurha/itsetuhoisuus
 - Väkivalta kotona
 - Läheisen menettäminen
 - Onnettomuus koulualueella
 - Oppilaan loukkaantuminen tai onnettomuus koulualueen ulkopuolella

- Oppilaiden välinen väkivalta
- Oppilaiden välinen vakava kiusaaminen
- Joku muu, mikä?

10. Mitä erilaisia jälkipuintiprosessin toimia työssänne on? (voit valita monta)

- Keskustelu oppilaan/luokan kanssa
- Yhteisen toiminnan suunnittelu
- Lisäavun piiriin ohjaaminen
- Joku muu, mikä?

11. Miten huolehditte omasta jaksamisestanne ja hyvinvoinnistanne kriisityön keskellä?
(voit valita monta)

- Kollegoiden kanssa keskustelu
- Keskusteluapu
- Liikunta/muu harrastus
- Joku muu, mikä?

12. Koetko, että olet itse saanut tarpeeksi tukea työntekijänä kriisitilanteissa? Onko jotain, mitä olisit toivonut tapahtuvan?

13. Millaisia asioita koulukuraattoreiden kriisityön oppaassa olisi mielestänne hyvä käsitellä? (esim: kriisin määritelmä/vaiheet, koulukuraattorin rooli, toimintaohjeet, jälkipuinti, työntekijän oma hyvinvointi)

14. Mitkä ovat suurimpia haasteita, joita kohtaatte kriisityössänne? (voit valita monta)

- Yhteistyötahon kanssa toimiminen
- Oikeiden tukitoimien löytäminen
- Menetelmien valinta
- Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen
- Joku muu, mikä?

15. Voitko kertoa esimerkin onnistuneesta kriisitilanteen käsittelystä?

16. Millaisia vaikutuksia onnistuneella kriisityöllä on oppilaan hyvinvointiin? (esim. Resilienssi vahvistuu, toimintakyky paranee, nopea palautuminen)
17. Miten näette koulukuraattorien roolin muuttuvan tulevaisuudessa kriisityössä?
(esim: isompi vastuu, pienempi vastuu)
18. Mitä neuvoja antaisitte uusille kuraattoreille kriisityöhön liittyen?
19. Tuleeko mieleen vielä muuta kriisityöhön tai työhönne liittyvää?